Papers of the Institute for Bulgarian Language, 39, 225 – 255
Print ISSN 0323-9934, Online ISSN 2603-3402

DOI: 10.47810/PIBL.XXXIX.26.06

СЪПОСТАВКА И КЛАСИФИКАЦИЯ НА СЕМАНТИЧНИТЕ РОЛИ И ГЛАГОЛИТЕ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНА ЛОКАЦИЯ, ПРЕМЕСТВАНЕ И ТРАНСФЕР В ШВЕДСКИ, ДАТСКИ И БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Константин Радоев
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

A CONTRASTIVE COMPARISON AND CLASSIFICATION OF SEMANTIC ROLES AND VERBS OF SPATIAL LOCATION, MOVEMENT AND TRANSFER IN SWEDISH, DANISH AND BULGARIAN*

Konstantin Radoev
Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Bulgaria

Резюме: Статията представлява теоретичен обзор на семантичните роли, асоцииращи се с глаголи за пространствена локация, пространствено преместване и трансфер (на притежание или информация) в шведски, датски и български език, а също и теоретична съпоставка на аргументната и синтактичната структура на тези глаголи.

Ключови думи: семантични роли; глаголи за пространствена локация; глаголи за пространствено преместване; глаголи за трансфер на притежание; глаголи за трансфер на информация; шведски език; датски език; български език

Abstract: The article presents a theoretical overview of the semantic roles associated with verbs of spatial location, spatial movement, and transfer (of possession or information) in Swedish, Danish, and Bulgarian, as well as a theoretical comparison of the argument structures and syntactic structures of these verbs.

---

* Copyright of each paper stays with the respective authors. The works in the Papers of the Institute for Bulgarian Language are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0. International Licence (CC BY 4.0).

Keywords: semantic roles; verbs of spatial location; verbs of spatial movement; verbs of transfer of possession; verbs of transfer of information; Swedish; Danish; Bulgarian

1. УВОД И ТЕОРЕТИЧЕН МОДЕЛ

Статията представлява теоретичен обзор и съпоставителен анализ на семантичните роли и аргументната и синтактичната структура на глаголите за пространствена локация, за (пространствено) преместване и за трансфер (на притежание или информация) в шведски, датски и български език. В анализа се използва генеративен модел за структурната репрезентация на тези глаголи и разслоените им глаголни фрази (най-вече по Джилиан Рамчанд (Ramchand 2008), а аналитичният апарат за семантичните роли е изграден въз основа на трудовете на Кристер Плацак (Platzack 1998; Platzack 2009a; Platzack 2009b), Рамчанд (пак там), Осхил Нес (Næss 2007) и Таня Райнхарт (Reinhart 2002; Everaert et al. 2012; Reinhart 2016).

Основен структурен принцип за анализа представлява разслоената глаголна фраза на Рамчанд (initP, procP, resP), която отразява семантичната йерархия на Рей Джакендоф (Jackendoff 1992): Актор > Пациент/Бенефициер > Тема > Локация/Източник/Цел. Тази йерархия се разделя на два тематични ранга (пак там: 126): **тематичен** (Тема и Цел, т. е. отношения на движение и локация) и **акционен** (Агент и Пациент, т. е. абстрактни отношения на дейност). Приема се, че горните две аргументни позиции у Рамчанд кодират отношенията на акционния ранг, а долните две – на тематичния ранг. Цялостната йерархия представлява иконично кодиране на отношения на силов трансфер, започващ от Агентите, минаващ през междинните Реципиенти, след това през Темите и приключващ в крайната точка на Целите. В този модел всички аргументи се генерират в спецификаторна позиция – в рамките на vP или на комплекс с формата pP-PP в комплементна позиция към vP.

Обобщеният теоретичен апарат за семантичните роли, използван в текста, е представен в таблица 1. В него ролевите „семейства“ на Кристер Плацак (Platzack 2009a) се разглеждат подобно на клъстерните роли на Ван Валин и Ла Пола (Van Valin 2006) и проторолите на Дейвид Даути (Dowty 1991) и Беатрис Примус (Primus 1998; Primus 2006). На тези групови понятия са потърсени еквиваленти в признаковата система на Осхил Нес (Næss 2007), обогатена тук с признаците (m, c) от тета-системата на Таня Райнхарт (Reinhart 2002; Everaert et al. 2012; Reinhart 2016).

Ролево семейство	Подвидове	Признакова маркираност[1]		
		INST / c	**VOL / m**	**AFF**
A. Агенти	Агент	+	+	–
	Повлиян агент	+	+	+
	Причина/Сила	+	–	–
	Инструмент	+	–	+
B. Реципиенти	Експериентор	–	+	+
	Реципиент	–/+	+	+
	Бенефициер Малефициер	–	[+m]	+
C. Теми	Тема	–	–	$+AFF_{.C}$
	Съдържание/ Стимул	–	–	–
D. Реми, Локации, Цели	Път Инкрементална тема Пропозиция	–	–	$+AFF_{.G}$
	Локация Цел Източник	?	?	?

Таблица 1. Признаков модел, използван в статията

Приема се, че спецификаторните позиции на отделните слоеве на глаголната фраза на Рамчанд съответстват на бинарните признаци на Нес и Райнхарт. Подобни на ролята Агент са всички роли, които са положително маркирани с признак [c] (по Райнхарт) или [INST] (по Нес); по-агентивни са онези роли, маркирани и с [+m] или с [+VOL]; агентивните роли се асоциират с позицията spec,vP. Подобни на ролята Реципиент са всички роли, маркирани с [+m] или [+VOL], но неспецифицирани за [c] или [INST] или немаркирани с тях; те се свързват в позицията spec,VP в пряко к-командно отношение с v^0 и Агентите. Подобни на ролята Тема (и Рема по Рамчанд) са всички роли, маркирани с признака [+AFF], но немаркирани с [c] или [INST]. Възможно е към признака [AFF] да е необходимо да се

[1] От vol(itionality) ‘волевост’, inst(igation) ‘подбуждане’, aff(ectedness) ‘повлияност’, c(ausation) ‘причиняване’ и m(ental state) ‘ментално състояние’.

добавят субскрипти за поетапност на действието – [+AFF$_C$] за завършена, цялостна повлияност и [+AFF$_G$] за градуална, поетапна повлияност (или поетапно създаване). Приема се, че йерархията на признаците [+c]/[+INST] > [+m]/[+VOL] > [+AFF] отразява тематичната йерархия на Рей Джакендоф и Беатрис Примус: Протоагенс > Протореципиенс > Протопациенс.

В този модел пространствените роли Локация, Цел и Източник се асоциират с т. нар. „свързани обстоятелствени пояснения“ (шв., дат. *bundet adverbial*) – те са вътрешни аргументи на глагола и се разглеждат като неспецифицирани по трите признака, тъй като тяхната семантика поне частично се носи от предложната опора P^0, от която зависят. При дитранзитивните глаголи (напр. за трансфер на собственост или информация), които могат да се конструират с непряко допълнение (double-object construction) или предложно допълнение (prepositional-object construction), предложното допълнение, което носи ролята пространствена Цел – крайната точка на движението (абстрактно или конкретно), следващо логично от семантиката за трансфер, може да се концептуализира освен като пространствена Цел и като маркирано с признаците [–INST +VOL +AFF] – т. е. като Реципиент.

В модела ролите Източник и Цел са семантично свързани с ролите Локация и Път, тъй като имплицират значенията им – за да може даден физически предмет да излезе от предходното си местонахождение (Източник.Локация), той изминава определен Път, и обратното – за да достигне даден физически предмет крайната си точка (Цел.Локация), той изминава определен Път. В този смисъл Пътят заема физическото пространство между началната и крайната точка на физическото действие. Разбира се, съществуват формални разлики между аргументите – ролята Път/Пропозиция се приписва на детерминаторни фрази DP и на комплементизаторни фрази CP, а Локация, Източник и Цел обикновено са част от предложни фрази PP – именните аргументи, които се асоциират с тези роли, се приписват в спецификаторни позиции в комплекси с формата pP-PP – многослойни структури с лексикални и функционални опори, подобни на комплекса vP-VP (вж. също Pantcheva 2010).

2. СЕМАНТИЧНИТЕ РОЛИ ПРИ ГЛАГОЛИ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНА ЛОКАЦИЯ, ПРЕМЕСТВАНЕ И ТРАНСФЕР

2.1. Агенти

Според Кристер Плацак ролите от ролево семейство А първо се сливат с глаголната фраза в spec,vP и принадлежат към прототипа Агент (Platzack 2009a: 74, 171). Според Райнхарт (Reinhart 2002) и Нес (Næss 2007) това са роли, кои-

то в настоящия модел са положително маркирани с признака [c] или [INST] и които придобиват по-висока агентивност при положителна маркираност с [m] или [VOL]:

• Агент: онази личност, която инициира или умишлено извършва действието, изразено от предиката; ролята повлиян агент означава повлиян от действията си участник в глаголната ситуация, например при глаголи за консумация (но не в смисъла на рефлексивните глаголи, където възвратното местоимение носи ролята Пациенс или Тема); появата на ролята повлиян агент също е възможна в каузативни конструкции с неергативни глаголи;

• Причина/Сила: онова нещо или онази сила, която осъществява нещо;

• Инструмент: онзи предмет, който е бил използван, за да бъде осъществено нещо; анализира се като повлиян аргумент, тъй като в употребата на инструмента се предполага агент, който го използва физически, за да извърши някакво действие, в което има движение и трансфер на сила от агента през инструмента към темата; именно това може да доведе до промяна в инструмента и маркирането му с [+AFF].

2.2. Реципиенти

Според Кристер Плацак ролите от ролево семейство B първо се свързват с глаголната фраза в spec,√P (еквивалентна на спецификаторната позиция на средната лексикална глаголна фраза spec,VP, доминираща над най-ниската фраза VP, означаваща състояния) (Platzack 2009a: 74, 171); те се числят към прототипа Реципиент. Според Райнхарт (Reinhart 2002) и Нес (Næss 2007) това са роли, които са положително маркирани с признака [m] или [VOL], но са неспецифицирани за [c] или [INST] или немаркирани с него. Това са ролите:

• Експериентор: онази личност, която преживява или изпитва психологическия ефект, изразен от предиката; не е обект на статията;

• Реципиент/Приемащ: онази личност, която притежава или получава физически предмет (или информация) вследствие на действието, изразено от предиката;

• Бенефициер и Малефициер: онази личност, която извлича полза или вреда от действието, изразено от предиката.

Според Марк Бейкър (Baker 1988, 1996, 1997) (основоположник на хипотезата за закономерното приписване на тета-роли) ролята Реципиент е особено противоречива; Бейкър я анализира като пространствена Цел. Редица автори (напр. Харли (Harley 1996), Примус (Primus 1998; Primus 2006), Плацак (Platzack 2006; Platzack 2009a; Platzack 2009b), Херслун (Herslund 1986), Джакендоф (Jackendoff 1992) разглеждат двете роли поотделно и позиционират Реципиента в по-висока структурна позиция. Такъв е и подходът в тази статия.

2.3. Теми. Реми: Път и Инкрементална тема

Според Кристер Плацак ролите от семейство С първо се свързват в комплемента на $\sqrt{^0}$ (коренната опора на глаголната фраза) и принадлежат към прототипа Тема (Platzack 2009a: 74, 171). У Рамчанд (Ramchand 2008) на ролята Тема съответства ролята Резултиращ, която се свързва в спецификатора на резултатната фраза – spec, resP. В тази статия Темите се кодират в спецификатора на най-ниската глаголна фраза – spec,VP, тъй като именно нейната опора се разглежда като кодираща неволеви ([–VOL]) състояния ([+състояние]) или промени в състоянието ([+каузиран резултат]).

Според Райнхарт (Reinhart 2002) и Нес (Næss 2007) Темите се разглеждат като отрицателно маркирани с признака [c] или [INST] и [m] или [VOL] – положителното маркиране с тези признаци придава значението на ролево семейство В.

Като Теми се разглеждат ролите:

• Тема: онзи, който е изложен на действието, изразено от предиката, обикновено с промяна в местоположението или състоянието; поради структурна еквивалентност като тема се тета-маркира и единственият аргумент на сказуемно определение, приписващо дадено качество на аргумента си;

• Съдържание/Стимул: онова, към което се насочва вниманието (бел. авт.: това е обектът на менталното състояние при психологическите предикати, обикновено статични (Arad 1998); по-късно ще бъде разгледана и рематичната спецификация на съдържанието/информацията).

Две допълнителни роли – подвид на Ремите (роли в комплементна, а не спецификаторна позиция към $proc^0$ или res^0 при Рамчанд (Ramchand 2008), се носят от (вътрешни) аргументи с ролята Път и Инкрементална тема (поетапна тема). Референтът на аргумента с една от тези роли „измерва“ хода на действието, чийто аспектуален профил се картографира върху протяжността на референта така, че действието единствено може да се анализира като напълно приключило заедно с приключването на измеренията на референта. Типичен пример са създадените обекти (effected objects) на глаголи като пиша (шв. *skriva*, дат. *skrive*), строя (шв. *bygga*, дат. *bygge*), но също и допълнението на глагол като боядисвам (шв. *måla*, дат. *male*), които могат да се конструират и като бълг. *рисувам*. Като подвид на Път или Инкрементална тема се разглежда и ролята Пропозиция.

В настоящия модел тези роли се свързват като комплементи на най-ниската лексикална глаголна фраза VP. Те се разглеждат отделно от пространствени роли като Локация, Източник и Цел, тъй като ролята Път се припокрива с традиционната дефиниция на Инкрементална тема. Въпреки това пространственият Път е имплициран в семантиката на ролите Източник и Цел. Беше споменато вече, че съществуват формални разлики – ролята Път/Пропозиция

се приписва на детерминаторни фрази DP и на комплементизаторни фрази CP, а Локация, Източник и Цел обикновено са част от предложни комплекси pP-PP. Ролите Път, Инкрементална тема и Пропозиция са отрицателно маркирани за признаците [c] или [INST] и [m] или [VOL], но са маркирани положително за градуална повлияност: [+$AFF_{.G}$].

Семантичните дефиниции на темоподобните рематични роли са:

• Път: конкретният или абстрактният път, който някой или нещо изминава по време на действието, изразено от предиката; дефиницията включва и създадени обекти;

• Пропозиция: ролята, която се приписва на преките допълнения (DP или подчинени допълнителни изречения CP) при глаголи за реч; разказването на дадена история се разглежда като процес, който се картографира пряко върху историята по същия начин, по който писането се картографира върху написаното или боядисването – върху повърхността на боядисвания обект.

2.4. Реми: Локации, Източници, Цели

Според Рамчанд (Ramchand 2008) рематичните роли представляват допълнително описание на аспектуалния контур на глаголното действие: при глаголи с ролята Път действието се картографира върху референта на аргумента и е съпротяжно с него, т. е. референтът измерва хода на действието. При Рамчанд тези роли са в комплементна позиция към $proc^0$ или res^0, които са еквивалентни на най-ниската лексикална глаголна фраза VP в тази статия.

Пространствените роли Локация, Цел и Източник в настоящия модел се асоциират с вътрешни аргументи от вече споменатия тип „свързани обстоятелствени пояснения“ (*Книгата е **на масата** / Иван постави книгата **на масата** / Иван взе книгата **от масата***) и са семантично близки на ролята Път, тъй като Източник и Цел имплицират значението за Път. Поради композитната им природа съществуват и формални разлики между ролите Път и Пропозиция, от една страна, и Локация, Източник и Цел, от друга. Ролята Път се приписва на детерминаторни фрази DP, ролята Пропозиция – на комплементизаторни фрази CP или на DP, а Локация, Източник и Цел се приписват на аргументи в предложни комплекси pP-PP. Част от семантиката им се носи от предложната опора P^0, към която обикновено се свързват, и поради това тези аргументи се разглеждат като неспецифицирани по трите признака на Райнхарт (Reinhart 2002) и Нес (Næss 2007) – [?c] и [?INST], [?m] и [?VOL] и [?AFF]. Същевременно дитранзитивните глаголи (напр. за трансфер на собственост или информация) могат да се конструират с непряко допълнение или с предложно допълнение, като във втората конструкция предложното допълнение, което носи ролята пространствена Цел – крайната точка на движението (абстрактно или конкрет-

но), следващо логично от семантиката за трансфер, може да се концептуализира освен като пространствена Цел и като маркирано с признаците [–INST +VOL +AFF] – т. е. като Реципиент.

Семантичните дефиниции на пространствените роли са:

• Локация: онова място, където се развива действието, изразено от предиката;

• Цел: онази точка от пространството, към която е насочено действието, изразено от предиката;

• Източник: онзи или онова, от което се премества нещо в резултат от действието, изразено от предиката.

В т. 3 ще бъде представен анализ, в който към тези роли се добавят абстрактните Реципиент.Цел и Обект/Цел на вниманието/знанието.

2.5. Йерархията на Реципиентите, Темите и Целите

Преди да бъдат представени класификацията и аргументните структури на глаголите за пространствена локация, пространствено преместване и трансфер (на притежание или информация) в шведски, датски и български език, е необходимо да бъде приведена теоретична мотивация за предпочитаната йерархия от типа Агенти > Реципиенти > Теми > Реми.

Според теорията на зависимостите между участниците в събитията на Беатрис Примус (Primus 1998: 431 – 432) именно Протореципиенсът обуславя трансфера, а не Протопациенсът[2]; т. е. не е възможно да има ситуация на трансфер без (подразбран) притежател, т. е. Протопациенсът зависи от Протореципиенса. Примус (пак там) и Северска и Ухлиржова (Siewierska, Uhlířová 1998) дават допълнителни доводи за такава подредба: от една страна, споменават, че „езиците, които маркират аргументите си с падеж, проявяват предпочитание към подредба от типа Реципиент > Пациент“ (напр. в славянските езици с немаркиран словоред) (Siewierska, Uhlířová 1998: 126) и че „в дитранзитивни конструкции без формални разлики между Протореципиенси и Протопациенси двата вида аргументи обикновено се подреждат според очакваното от тематичната йерархия“ (напр. в германските езици) (Primus 1998: 438), но също така и че „Протореципиенсите [sic] канонично се кодират с падеж или адпозиция, намиращи се по-ниско в падежната йерархия от Протопациенсите [sic]“ (Primus 1998: 440); и че „в българския и македонския, в които именни реципиенти се

[2] В този абзац са използвани термини, завършващи на -енс, по аналогия с досегашните преводи на термините на Даути (вж. напр. Dzhonova 2005).

маркират с предлог, предпочитаната подредба е пациент > реципиент [sic]“. Т. е. Протореципиенсът се кодира над Протопациенса при наличие на падежно маркиране (или при изравняване на падежите), макар че каноничната маркировка на Протореципиенса е по-ниско в йерархията в конструкции с предлог.

Йерархията на Рей Джакендоф (Jackendoff 1992) дефинира подобна зависимост като тази на Примус: акционният ранг кодира абстрактните отношения между неговия Агент и Пациент (който съдържа и прототипа Реципиент), докато тематичният ранг кодира конкретните отношения между Темата и Целта.

Основен синтактичен довод за йерархизирането на ролите под Агента идва от подхода на Бошкович за балканските славянски езици (Bošković 2002: 326; повторен у Франкс и Рудин (Franks, Rudin 2005: 111 – 114), резюмиран тук според посочените по-горе препратки:

1. Клитиките според Бошкович са едновременно опори и фрази; могат да влизат в деривацията във фразови позиции (спецификатори и комплементи), но впоследствие да се движат като опори (Franks, Rudin 2005 (111 – 114); те са опори на падежни фрази KP, които могат да се проверят само в спецификатора на AgrOP и AgrIOP;

2. Според аксиомата за линейното съответствие на Кейн (Kayne 1994) клитиката може да се адюнгира към глаголната опора само отляво; така се запазва и огледалният принцип на Бейкър;

3. Глаголът се повдига поетапно през опорните позиции на функционалните проекции над vP; глаголът първо преминава през $AgrO^0$, адюнгира се вляво от нея и комплексът V^0-$AgrO^0$ може да се придвижи нагоре към $AgrIO^0$; така се построява комплексът V^0-$AgrO^0$-$AgrIO^0$;

4. Тъй като глаголът е излязъл от $AgrO^0$, клитиката, движейки се като опора, може да се присъедини вляво от V^0 – така се получава комплексът $AccCl^0$-V^0-$AgrO^0$-$AgrIO^0$;

5. След това комплексът $AccCl^0$-V^0-$AgrO^0$-$AgrIO^0$ се измества нагоре към следващата функционална опора (в настоящия анализ това е vox^0);

6. Когато комплексът се премести извън AgrIOP, $DatCl^0$, може да се адюнгира в негово ляво и да се получи комплексът $DatCl^0$-$AccCl^0$-V^0-$AgrO^0$-$AgrIO^0$ (напр. *му-го-дад-*);

7. След това целият комплекс може да се премести нагоре към останалите функционални проекции, за да получи окончанията си за време и лице, евентуално и отрицание: напр. [(neg^o)-[$DatCl^o$-$AccCl^o$-V^o-$AgrO^o$-$AgrIO^o$]]-I^o може да се равнява на не-му-го-дад-о-х;

8. Тъй като българската именна фраза според Бошкович структурно се репрезентира като [KP cl^o [DP D^o [NP/QP/AP]]], движението на DP до определени функционални опори може да обясни различните реализации на допълнения

със или без асоциираните им клитики (или клитики със или без асоциираните им допълнения):

a. При наличие и на клитика, и на асоциирано пълно DP, K⁰ има пълен DP комплемент, който се придвижва през spec,KP и активира съгласуване между опората и спецификатора;

b. Когато няма клитика, комплементът DP не се е придвижил извън KP;

c. Когато има клитика, но няма DP, от KP е излязло асоциирано непроизнесено малко *pro*.

За историческия развой на клитиките в българския език вж. Димитрова (Dimitrova 2023).

Доводи за йерархията между Темите, Реципиентите и Целите се откриват и при анализ на ефектите на превъзходството (Superiority), проявяващи се при множественото преместване вляво на к-изрази (Multiple Wh-fronting) (по: Krapova, Cinque 2008: 8). Подредбата на к-изразите в тези случаи може да даде насоки за дълбинната йерархия на аргументите. Според Кръпова и Чинкуе (пак там) йерархията между к-думите в българския език зависи от дискурсната свързаност (D-linking) на к-думите (т. е. дали има свързаност с изречения, предхождащи настоящото), от семантичен маркер [+човек] (вж. също и Kittilä 2006), а също и от подредбата им преди движението (т. е. от аргументната структура). Подредбата на к-изразите според Кръпова и Чинкуе е:

Клитично резюмиран к-топик	**Дискурсно свързан к-израз**	**Дискурсно несвързан к-израз**						
(на) кой/коя/кое/кои N	(на) кой/коя/кое/кои N	кого	на кого	кога	къде	какво$_{\text{.подл}}$ колко$_{\text{.подл}}$N	какво$_{\text{.доп}}$ (на) колко$_{\text{.доп N}}$	как
кого	(кого)							
на кого	(на кого)							
*?какво	какво (маркирано) къде/кога (марк.)							

Таблица 2. Йерархията на к-думите при множествено преместване вляво

От таблица 2 става ясно, че подредбата на непрекия обект – Реципиента (*на кого*), и прекия обект – Темата (*какво*), е непроблематична, когато Темата не е маркирана като [+човек] (т. е. *на кого* > *какво*). Когато обаче и двата аргумента са маркирани така, се проявява словоредът *кого* > *на кого* – привидно Тема > Реципиент. Признакът [+човек] допринася за интерпретирането на непрекия обект като по-високо генериран от прекия обект. Ако и двата обекта

са маркирани като човек, поредицата **На кого кого показа* е силно маркирана или дори неграматична. Възможно обяснение за това е конфликт на нивото на фонетичната форма: наличието на два омофона един след друг, изглежда, е недопустимо или силно маркирано: *??Кой кой видя?*

В скандинавските езици Реципиентите често к-командват Темите, а Темите к-командват Целите. В изреченията (от Faarlund 2019: 296):

1. *De* *gamle* *bjælker giver* *huset*$_{.i}$ *sit*$_{.i}$ *særpræg* (дат.)
   DEF стари греди дават къща-DEF$_{.i}$ свой$_{.i}$ отличителен облик
   Старите греди придават на къщата отличителния ѝ облик.

Възвратното местоимение *sit* е възвратно притежателно местоимение, кореферентно с *huset* и буквалният превод би означавал „отличителния **си** облик“.

2. *Jag* *visade* *Bengt*$_{.i}$ *sitt*$_{.i}$ *nya rum* (шв.)
   аз покажа-PRET Бенгт$_{.i}$ своя$_{.i}$ нова стая
   Показах на Бенгт новата му стая.

Възвратното местоимение *sitt* е кореферентно с *Bengt* и буквалният превод би означавал „новата **си** стая“.

В тези примери Реципиентите са свързани по-високо от Темите, което предполага, че в някакъв момент от деривацията Реципиентите са по-високо в йерархията.

В изреченията:

3. *Vi* *sendte* *ham*$_{.i}$ *hjem til* *sin*$_{.i}$ *mor* (дат.) (Faarlund 2019: 293)
   Ние изпратя-PRET него$_{.i}$ у дома при своя$_{.i}$ майка
   Ние го изпратихме у дома при майка му.

Възвратното местоимение *sin* е кореферентно с *ham* и буквално примерът означава „при майка си“.

4. *Han* *la* *flickan*$_{.i}$ *i sin*$_{.i}$ *säng* (шв.) (Platzack 2009a: 111)
   той сложи\PRET момиче-DEF$_{.i}$ в свое$_{.i}$ легло
   Той сложи момичето в леглото ѝ.

Възвратното местоимение *sin* е кореферентно с *flickan* и примерът буквално означава „в своето легло“.

Тук Темите са свързани по-високо от Целите, което предполага, че в някакъв момент от деривацията Темите са йерархически по-високо от Целите. За повече информация по тези структури в датския език вж. също Викнер (Vikner 2021a; Vikner 2021b).

В българския език подобно свързване е неграматично в изречения без клитики, но не е необходимо това да означава, че Реципиентите не к-командват Темите. Разликата вероятно произлиза от съчетаването на различни фактори: от една страна, например от по-строга параметризация за свързването на анафо-

рите (само от най-високата тета-роля, т. е. някакъв вид Агент или Реципиент), и от друга – от факта (вж. Бошкович по-горе), че българските именни фрази всъщност представляват KP, поради което няма недвусмислено пряко к-командно отношение между DP в по-високия Реципиент и DP в по-ниската Тема. В изречения с клитики има доказателства, че дателната клитика свързва винителните аргументи от апликативна фраза, к-командваща проекцията на Темата (вж. Slavkov 2008; Iovtcheva 2019 за повече информация).

Предвид изложените дотук аргументи постулирането на йерархия, в която Реципиентите се генерират над Темите, а Темите – над Целите, става още по-целесъобразно за анализа.

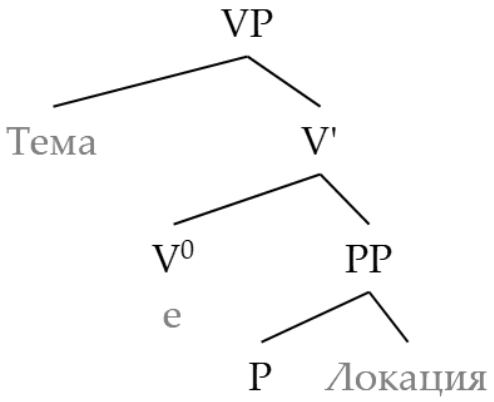
3. ПРОСТРАНСТВОТО И СЕМАНТИКАТА ЗА ТРАНСФЕР НА ЗНАНИЕ И ПРИТЕЖАНИЕ

В тази подточка са представени теоретичните аргументни структури и архитектурата на VP на шест семантични категории глаголи от изследваните езици. Съпоставката се гради на хипотезата, че маломестните предикатни структури изграждат основата на многоместните структури и че семантичното поле притежание и обмен на знание е резултат от метафорично картографиране на структурата на полетата притежание и обмен на собственост и пространствена промяна в ново семантично поле.

3.1. Статични глаголи за локация: [Тема е [PP Локация]]

Тази група включва прототипни глаголи, описващи статична ситуация на състояние на местоположение. Аргументът Тема се свързва в spec,VP (подобно на кодирането на статичните неакузативни глаголи), а Локацията – в комплементна позиция в PP вдясно от VP. Локацията представлява „обстоятелствено допълнение“, т. е. вътрешен аргумент, а не адюнгирано пояснение.

Въпреки че глаголите *ligga, ligge, ‘лежа’, sitta, sidde, ‘седя’, stå, stå, ‘стоя’* (шв., дат., бълг. съответно) структурно наподобяват неакузативни глаголи, в датския език тези глаголи се спрягат в перфектните времена като неергативни със спомагателен глагол *have ‘имам’*, тъй като не означават промяна в състоянието. Кристер Плацак посочва обаче, че *ligga, ligge, sitta, sidde* и *stå* не са част от класа на неергативните глаголи, тъй като участват в каузативната алтернация (за разлика от последните) (Platzack 2009a: 110 – 111). Семантично те представляват съчетанието на глагол за съществуване (*vara*, *være ‘съм’*) и семантичен компонент за начин (как точно е разположен предметът), като могат да имат чисто екзистенциално и пространствено значение, но също и четене от типа поддържане на позиция. Предположението ми е, че употребата на спомагател-



Фигура 1. Структура на статични глаголи за локация

ния глагол *have 'имам'* в датските перфектни времена вероятно произтича от екзистенциалния глагол *være 'съм'* в предикатната им структура, който не може да се съчетае със спомагателния *være* в перфектно време.

Шведски	**Датски**	**Български**
vara	være	съм
befinna sig	befinde sig	намирам се
ligga	ligge	лежа
sitta	sidde	седя
stå	stå	стоя

Таблица 3. Статични глаголи за локация

VP-структурата на тези глаголи е илюстрирана във фигура 1.

Примерно изречение за тази структура е:

5. *Boken är / ligger på bordet.*
6. *Bogen er / ligger på bordet.*
7. *Книгата е / лежи на масата.*

Аргументът, който тук се анализира като Темата на ситуацията и е подлог на изречението, се позиционира в spec,VP, а Локацията се проявява в PP комплемент на V^0. Свързването на анафорите в примерите по-долу показва доминацията на Темата:

8. *Boken$_{.i}$ är / ligger på sin$_{.i}$ plats.*

9. *Bogen$_{.i}$ er / ligger på sin$_{.i}$ plads.*

10. *Книгата$_{.i}$ е на мястото си$_{.i}$.*

В тази структура се открива първата основа на анализа, в който пространството е в основата на семантиката за притежание:

11. *Boken$_{.i}$ är hos Johan / sin$_{.i}$ ägare.*

12. *Bogen$_{.i}$ er hos Johan / sin$_{.i}$ ejer.*

13. *Книгата$_{.i}$ е у Иван / собственика си$_{.i}$.*

Тази структура е в съответствие с идеята, че основният аргумент на тези глаголи е Темата, която съществува или се намира някъде, докато Локацията се присъединява по-ниско в йерархията.

Някои глаголи обаче привидно могат да се анализират с аргументна структура, противоположна на описаната досега:

Шведски	**Датски**	**Български**
innehålla	indeholde	съдържам
rymma	rumme	побирам
omge	omgive	ограждам, заобикалям
inkludera	inkludere	включвам

Таблица 4. Глаголи за съдържание

Това представлява привиден проблем за досега използваната аргументна структура и тематична йерархия, но може да се обясни и като избледняла схематична метафора, в която единият от аргументите получава по-висока агентивна маркираност от гледна точка на етимологията на корена – глаголите *съдържам*, *innehålla* и *indeholde* (бълг., шв., дат.) са производни на корените *държа*, *hålla* и *holde* (бълг., шв., дат., все със значението ‘държа’), които имат аргументна структура с един по-висок аргумент, маркиран с признаците [+INST] [+VOL]. В този смисъл може да се твърди, че тези глаголи следват прототипна транзитивна аргументна структура, която се прехвърля метафорично върху глагола за съдържание; същото важи и за глагола *побирам*, който произлиза от индоевропейски корен за ‘*вземам, нося*’; и за глаголите *rymma* и *rumme* (шв., дат.), които са производни на староск. прилагателно *rúmr ‘просторен’* и съществително *rúm ‘място, пространство’* и имат първоначално значение *‘имам място за’, ‘помещавам’*, развило се до *‘побирам’*.

3.2. Динамични глаголи за локация

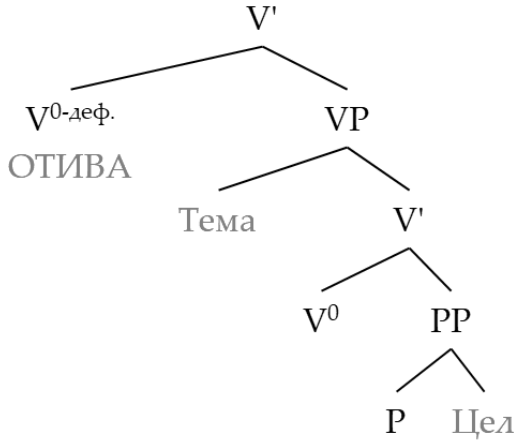
Категорията се разделя на два основни подтипа: двуместни интранзитивни и триместни транзитивни глаголи.

3.2.1. Двуместни: [***ОТИВА Тема е*** [***PP Цел***]]

Шведски	**Датски**	**Български**
gå	gå	отивам
komma	komme	идвам
falla	falde	падам

Таблица 5. Двуместни динамични глаголи за локация

Тези глаголи са неакузативни и при тях подлогът е Тема в spec,VP, която се разполага над комплементната PP, носеща значението Цел в позиция вдясно от VP. Цялата структура е доминирана от дефектна инхоативна опора V^0 със значението ОТИВА:



Фигура 2. Структура на двуместни динамични глаголи за локация

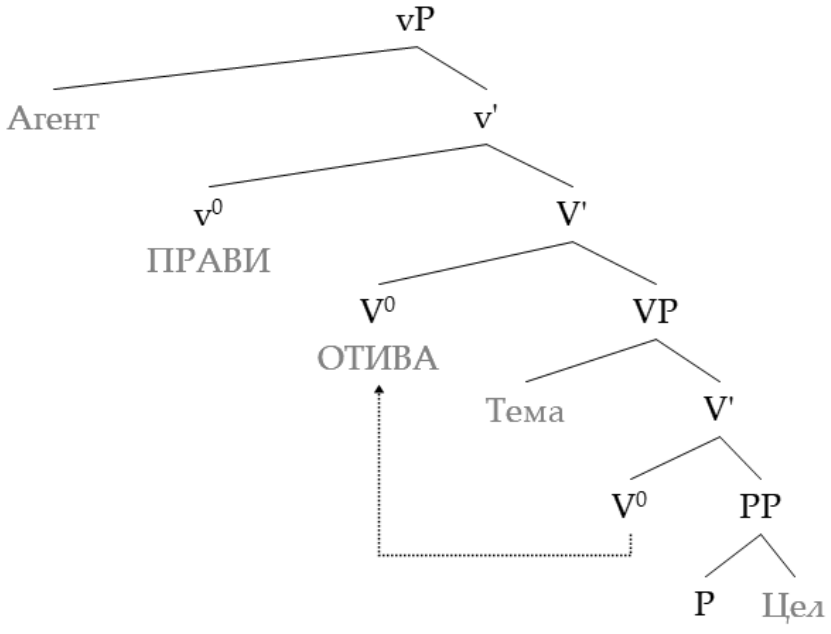
Глаголът *gå* може да се анализира и като неергативен със значението *‘вървя, ходя’*, като тогава участва в слабо транзитивна конструкция от типа *gå en runda*, *gå en tur* (шв., дат.) *‘отивам на разходка’*, но също и в конструкции като бълг. *‘извървявам път/разстояние’: Han gick den långa vägen hem* (шв.) – *Han gik den lange vej hjem* (дат.) – *Той извървя дългия път до вкъщи*. В този случай комплементната позиция реализира аргумент със значението Път, който може да води до определена Цел.

3.2.2. Триместни: [*Агент прави* [*отива Тема* ~~*отива*~~ [PP *Цел*]]]

Тази група може да се анализира като състояща се от глаголи с каузативни структури, които съдържат горните две структури. В скандинавските езици част от тези глаголи са каузативни версии на глаголите за пространствена ориентация *ligga – ligge*, *sitta – sidde*, *stå – stå* от т. 3.1:

Шведски	**Датски**	**Български**
flytta	flytte	премествам
kasta	kaste	хвърлям
skicka	sende	пращам
lägga	lægge	слагам, полагам
sätta	sætte	поставям, слагам
ställa	stille, putte	поставям, слагам

Таблица 6. Триместни динамични глаголи за локация



Фигура 3. Структура на триместни динамични глаголи за локация

Подлогът тук е Агент в spec,vP на каузативен vP слой, разположен над VP с аргумент Тема в spec,VP; допълнението Тема к-командва аргумент Цел, разположен в spec,PP на PP в комплементна позиция вдясно от VP на Темата. Агентът инициира събитие, което причинява промяна на състоянието или местоположението на Темата:

Част от тези глаголи (*skicka* и *sende* за шведски и датски, *изпращам* и *(под)хвърлям* на български) участват в дативната алтернация. Това е следствие от възможността аргументът Цел, неспецифициран по признаците [INST] [VOL] и [AFF], да бъде интерпретиран и като Реципиент с признаците [–INST] [+VOL] [+AFF].

В конструираните български примери:

14. *Ще му*$_{i}$ *изпратя [пакета]*$_{Тема}$ *[на Петър*$_{i}$*]*$_{Реципиент}$ *[до офиса му*$_{i}$*]*$_{Цел}$.

15. *Подхвърлих му*$_{i}$ *[топката]*$_{Тема}$ *[на Петър*$_{i}$*]*$_{Реципиент}$ *[през оградата]*$_{Път}$ *[чак в градината]*$_{Цел}$.

… е възможна едновременната реализация както на Реципиент, така и на Цел – в пример (14) кореференцията между [DP Петър] и притежателното местоимение в предложната фраза [PP до офиса му] подсказва, че аргументът Цел се свързва с глаголната фраза по-ниско от позицията на Реципиента – и въпреки че тази позиция може да бъде адюнктна, по структурни причини е избран анализ, в който глаголът може да реализира както по-висока реципиентна аргументна проекция, така и по-ниска пространствена аргументна проекция в комплементна позиция.

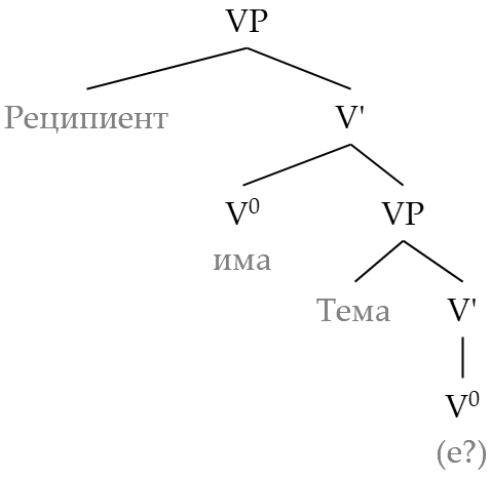
3.3. Статични глаголи за притежание: [Реципиент има [Тема]]

В тази група са включени глаголи, които изразяват състояние на притежание. Към тях условно могат да бъдат причислени и глаголите за съдържание от таблица 4:

Шведски	**Датски**	**Български**
ha	have	имам
äga	eje	притежавам

Таблица 7. Статични глаголи за притежание

При тези глаголи подлогът се кодира в spec,VP със значението на статичен Реципиент (т. е. Притежател), а притежаваното допълнение Тема е в spec,VP като подлог на екзистенциална глаголна опора V^0, лексикализирана в зададената структура като абстрактен екзистенциален глагол *е/съм*. Това позициониране отразява, че Притежателят е по-високо в структурната йерархия от Темата.



Фигура 4. Структура на статични глаголи за притежание

Допълнителен довод за едновременната реализация на Реципиент и Локация е следният пример (шв. / дат.):

16. *Peter*$_i$ *har* *sin*$_i$ *bok/bog hos* *sig*$_i$.
Петер$_{.i}$ има$_{.PRES}$ своя$_{.i}$ книга у себе-си$_{.}$
Книгата на Петер си е у него / Петер има книга у себе си.

… в който статичният Реципиент (Притежател) се намира над Локацията, к-командвана от Реципиента.

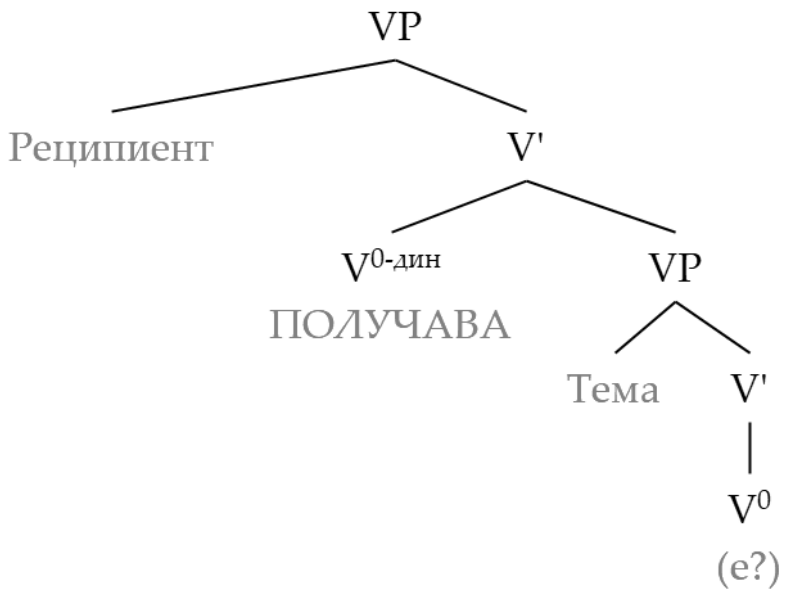
3.4. Динамични глаголи за притежание

3.4.1. Двуместни: [*Реципиент получава* [*Тема*]]

Шведски	**Датски**	**Български**
få	få	получавам
ta emot / motta	tage imod / modtage	
(ta	tage	вземам)
(köpa	købe	купувам)

Таблица 8. Двуместни динамични глаголи за притежание

Структурно тези глаголи са подобни на статичните глаголи за притежание: подлогът им – динамичен Реципиент, се кодира в spec,VP, а притежаваното допълнение Темата се намира в spec,VP като подлог на екзистенциална глаголна



Фигура 5. Структура на двуместни динамични глаголи за притежание

опора [V^0 *e*]. Според алтернативен анализ динамичният глагол ПОЛУЧАВА се кодира в дефектна V^0 със значението ОТИВА, а Реципиентът е подлог на некаузативна инициираща V^0 – по този начин се запазва паралелизъм със структурата на глаголите от т. 3.2.1 (срв. Widell 1996 за лексикална декомпозиция, в която глаголите *have-få-give* се паралелизират с глаголите *være-blive-gøre* в датския език). Глаголите *ta / tage / вземам* и *köpa / købe / купувам* (шв., дат., бълг.) могат да се конструират и като агентивни и съответно по-силно транзитивни от глаголи за неагентивен трансфер. Вж. също и Radoev 2022a; Radoev 2022b; Radoev 2023 за допълнителна аргументация за тази лексикална декомпозиция и за възможното едновременно реализиране както на Агент, така и Реципиент при тези глаголи:

3.4.2. Триместни

Триместните дативни предикати са любопитен обект на лингвистични изследвания: вж. напр. Bošković 2002; Cuervo 2020; Vikner 2021a; Vikner 2021b; Valdeson 2021; Lundquist 2014; Beck, Johnson 2004; Widell 1996; Levin 1993; Slavkov 2008; Nielsen 2019; Åfarli, Anderson 2015; Krifka 1999; Vikner 1989; Larson 1988; Lundquist 2004; Herslund 1986; Iovtcheva 2019; Baker 1997 за структурния анализ на дативната алтернация и взаимодействията ѝ с локативните аргументи в изследваните езици.

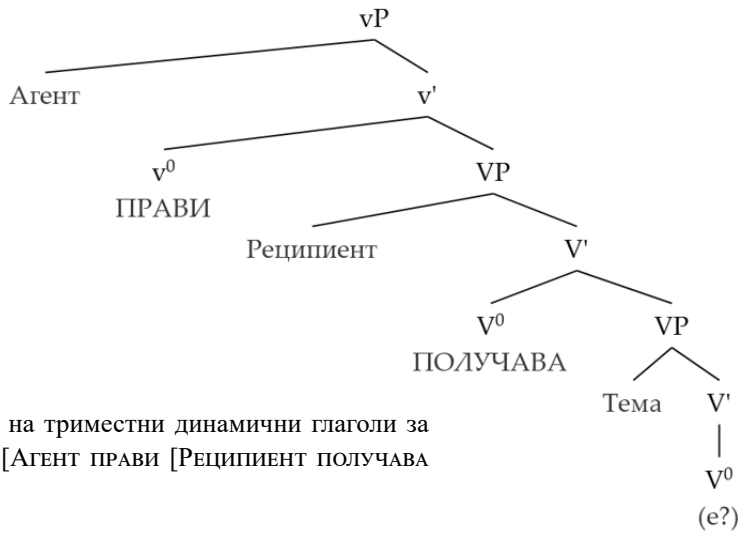
3.4.2.1. Структура [Агент прави [Реципиент получава [Тема]]]

Тази група глаголи описва обмен на притежание:

Шведски	**Датски**	**Български**
ge	give	давам
skänka	skænke	подарявам
skicka	sende	изпращам
sälja	sælge	продавам
köpa	købe	купувам

Таблица 9. Триместни динамични глаголи за притежание от типа [Агент прави [Реципиент получава [Тема]]]

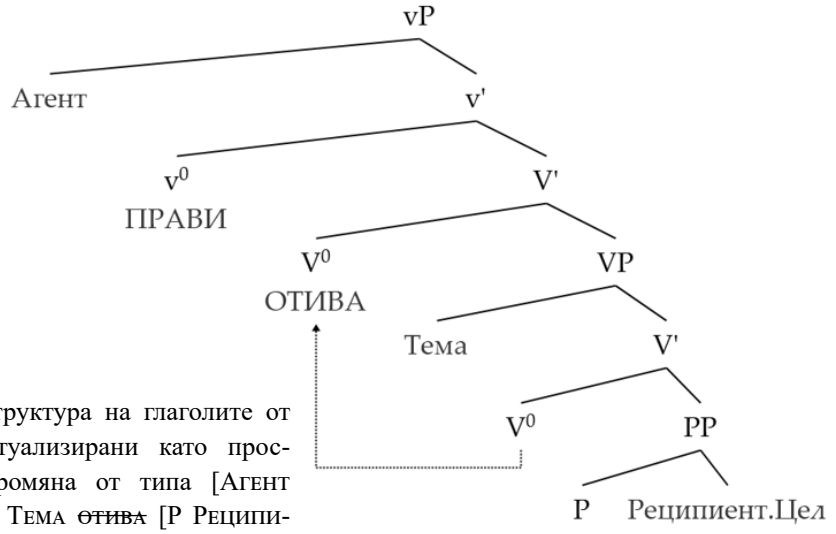
При тях аргументът Агент се кодира в спецификатора spec,vP на каузативен глаголен слой vP; Реципиентът – в спецификатора spec,VP1 на междинна VP проекция със значението получава/има, а Темата – в спецификатора spec,VP2 на по-ниска абстрактна екзистенциална проекция VP2 в Ларсонова разслоена глаголна фраза:



Фигура 6. Структура на триместни динамични глаголи за притежание от типа [Агент прави [Реципиент получава [Тема]]]

3.4.2.2. Структура [Агент прави [отива Тема ~~отива~~ [Р Реципиент.Цел]]]

Глаголите от 3.4.2.1 могат да се конструират и като динамични глаголи за промяна на локацията, подобни на глаголите от т. 3.2.2. Това е т. нар. дативна алтернация, в която дативните глаголи се конструират или с непряко и пряко допълнение (подточка 3.2.2.), или с пряко и предложно допълнение (тази подточка) (със значение на пространствена промяна).



Фигура 7. Структура на глаголите от 3.3.1, концептуализирани като пространствена промяна от типа [Агент прави [отива Тема ~~отива~~ [Р Реципиент.Цел]]]

3.5. Статични глаголи за знание: [Реципиент знае [Тема/Пропозиция]]

Глаголите в тази група изразяват състояние на „притежаване“ на информация и структурата им прилича на тази на глаголите от т. 3.3 и 3.4. Според йерархията, използвана дотук, аргументът Експериентор (Знаещ) се свързва в spec,VP на висока VP, изразяваща притежание, а Темата (Информацията) – в спецификатора spec,VP на по-ниска глаголна фраза.

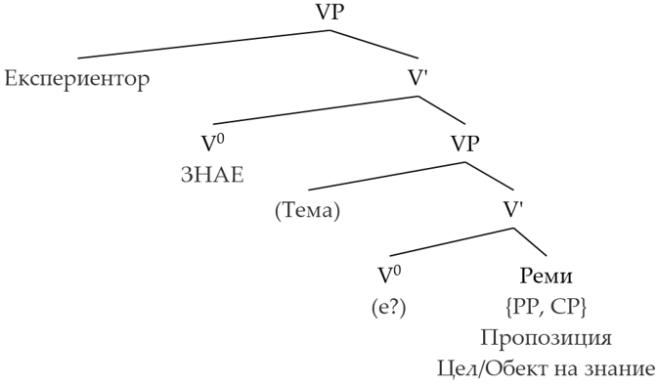
Шведски	**Датски**	**Български**
veta	vide	знам
känna	kende	знам, познавам
förstå	forstå	разбирам
begripa	begribe	разбирам, схващам
fatta	fatte	
inse	indse	осъзнавам

Таблица 10. Статични глаголи за знание

Повечето глаголи тук могат да имат и инхоативно значение, но *veta*, *vide* (шв., дат.) *'знам'* се конструират инхоативно с десемантизирания в съответната конструкция глагол *få 'получавам'* (шв. *få veta*, дат. *få at vide*), което допълнително подсилва рецептивното значение на тези глаголи.

Според алтернативен анализ Темата не се изразява фонетично, макар и да присъства дълбинно в структурата; съдържанието на знанието междувременно се реализира като комплемент на долната V^0 със значението Пропозиция или Цел/Обект на знанието поради неспецифицираност по признаците [INST] [VOL] [AFF]. Този аргумент обособява съдържанието на Темата и може формално да се изрази както с PP, така и с CP (въведено с различни комплементизатори, например: *че*, *att* (шв.), *at* (дат.), *дали*, *om* (шв., дат.) (срв. *Jag vet inte om han kommer* (шв.) – *Jeg ved ikke om han kommer* (дат.) – *Не знам дали ще дойде*; да не се бърка с комплементизатора от посочените по-долу примери) или абстрактния въпросителен комплементизатор в косвени въпросителни изречения, привличащ к- и v-/hv-думите към спецификатора на C^0, и др. (*Знам (историята) за изневярата на Иван / (историята) как Иван изневери на жена си – Jag känner till historien om Johans otrohet / historien om hur Johan var sin fru otrogen* (шв.) – *Jeg kender historien om Johans utroskab / historien om hvordan Johan var sin kone utro* (дат.).

За структурата на тези глаголи вж. фигура 8:



Фигура 8. Структура на статични глаголи за знание

3.6. Динамични глаголи за знание

При тези глаголи се открива структурен паралелизъм с глаголите за притежание от т. 3.4, но отново се забелязва възможността от предходната точка: съдържанието на знанието се експлицира в комплемент на по-ниска V^0 със значението Цел/Обект на знанието поради неспецифицираност по признаците [INST] [VOL] [AFF].

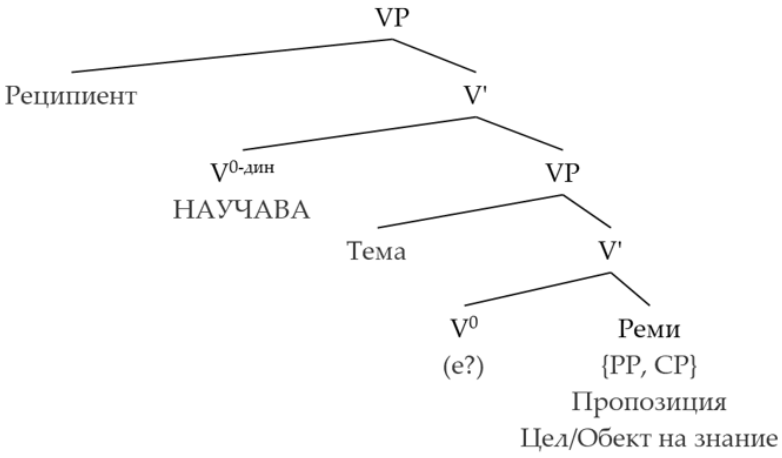
3.6.1. Двуместни: [*Агент*/*Реципиент научава* [*Тема/Пропозиция*]]

Двуместните динамични глаголи за знание могат да изразяват както дуративни ателични (шв. *lära sig*, *studera*, дат. *lære*, *studere*, бълг. *уча*, *изучавам* – изброените тук могат да имат и агентивен подлог), така и телични събития (с реципиентен подлог). Отново в спецификатора spec,VP (или spec,vP) на по-високата глаголна фраза се кодира по-проминентният аргумент (Експериентор във VP или Агент във vP), а в спецификатора на долната фраза – Темата. Във всичките езици е възможна реализацията на комплемент [CP Пропозиция], а в българския език е възможна реализацията на комплемент [PP Цел/Обект на знанието] в най-ниската глаголна фраза – *уча по математика*, *разбрах за злополуката*.

Шведски	**Датски**	**Български**
lära sig	lære	уча
studera	studere	уча, изучавам
förstå	forstå	разбирам
begripa	begribe	разбирам, схващам
fatta	fatte	
inse	indse	осъзнавам
få veta	få at vide	научавам / да науча

Таблица 11. Двуместни динамични глаголи за трансфер на информация от типа [Агент/Реципиент научава [Тема/Пропозиция]]

За структурата им вж. фигура 9:



Фигура 9. Структура на двуместни динамични глаголи за трансфер на информация от типа [Агент/Реципиент научава [Тема/Пропозиция]]

3.6.2. Триместни глаголи за трансфер на информация

Триместните глаголи за трансфер на информация се структурират подобно на дитранзитивните: или Реципиентът (или Експериенторът) получава информацията, или информацията „отива“ при аргумент Реципиент.Цел (т. 3.6.2.1 се структурира като 3.3). В случая на т. 3.6.2.2 информацията се реализира единствено като предложна фраза – [PP Цел на вниманието], к-командвана от по-високия Реципиент/Експериентор.

3.6.2.1. Структурите [Агент прави [Реципиент научава [Тема [Цел]]]] и [Агент прави [Тема.Информация отива [PP Реципиент.Цел]]]

При тези глаголи подлогът Агент се реализира в spec,vP на каузативната v^0 над VP1 и VP2. Реципиентът се свързва в spec,VP1 на междинна рецептивна VP проекция, над Темата, която се намира в spec,VP2 под VP1. Структурно това е аналогично на дитранзитивните глаголи за трансфер на притежание, но тук трансферът е абстрактен, в когнитивната сфера. И в трите езика може да се реализира комплемент [CP Пропозиция] или [PP Цел/Обект на знанието] в най-ниската глаголна фраза.

Шведски	**Датски**	**Български**
säga	sige	казвам
–	fortælle	разказвам
visa	vise	показвам
lära	lære	преподавам
påminna någon om något	påminde nogen om noget	напомням някому за нещо

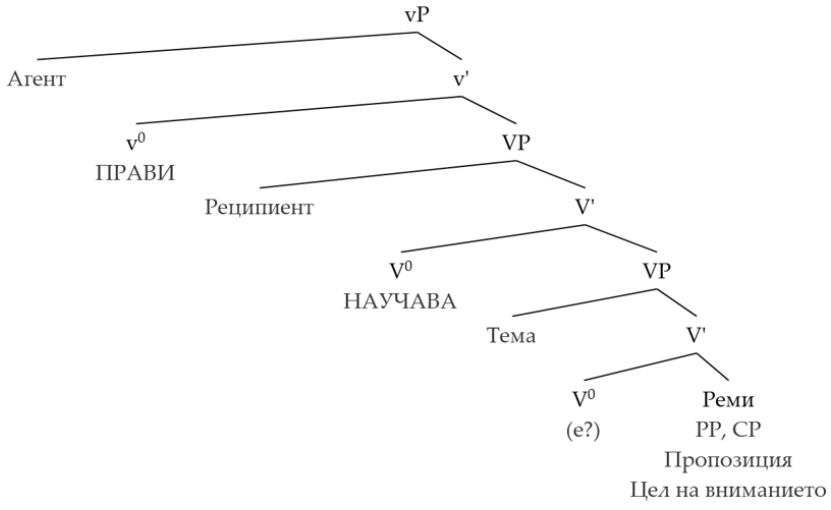
Таблица 12. Динамични триместни глаголи за трансфер на информация

Глаголи като *казвам*, *разказвам*, *показвам* (бълг.), *säga*, *visa* (шв.) (*berätta 'разказвам'* се отклонява от останалите, тъй като неговият Реципиент се въвежда като [PP Реципиент.Цел] с предлога *för*) и *sige*, *fortælle*, *vise* (дат.) се конструират дитранзитивно и изразяват ситуация, в която се прехвърля информация.

Също така, изглежда, че в някои случаи Реципиентите не могат да се характеризират като пълноправни Експериентори поради непълен или неосъществен трансфер на информация – може много да се преподава, но да не се учи (Murphy 2003: 197) (*Преподадох шведския страдателен залог на студентите, но те не го разбраха*), както и може дадена история да бъде разказана, без слушателят да я е запомнил или разбрал. Това неспецифициране на „Експериентора“ по признака [VOL] или [m] би довело до отслабването на специфичното му значение и „понижаването“ му до общия клас Реципиент.

Същевременно по подобен начин при дитранзитивните предикати е възможно трансферът на притежание да не се осъществи – *Подарих книгата на Петър, но той отказа да я приеме* / *Jag skänkte Peter gåvan, men han tog inte emot den* (шв.) / *Jeg skænkede Peter gaven, men han tog den ikke imod* (дат.). Тази логическа възможност не изисква обаче Реципиентът да бъде понижен до общия клас или да бъде променена семантиката му до друг вид роля.

Тъй като в идеалната прототипна представа за обмен на притежание или информация трансферът е осъществен, реципиентните аргументи на тези предикати все пак ще се разглеждат като Експериентори, претърпяващи комуникативния акт на Агента, макар и с риск от непълноценно обработване на информацията.



Фигура 10. Структура на динамични триместни глаголи за трансфер на информация от типа [Агент прави [Реципиент научава [Тема [Цел]]]]

Тази глаголи се конструират и като глаголи за пространствен трансфер: [Агент прави [Тема.информация отива [PP Реципиент.Цел]]] поради липсата на маркираност на пространствените роли с признаците [INST] [VOL] и [AFF]: Реципиентът се маркира като пространствената роля Реципиент.Цел, което също е възможно и за Експериентора в метафоричния пренос на този модел (вж. също и (Landau 2010). Структурата на таблица 13 е същата като тази при глаголите от подт. 3.3.2:

Шведски	**Датски**
säga någon något	sige nogen noget
säga något till någon	sige noget til nogen
-	fortælle nogen noget
berätta något för någon	fortælle noget til nogen
visa någon något	vise nogen noget
visa något till någon	vise noget til nogen

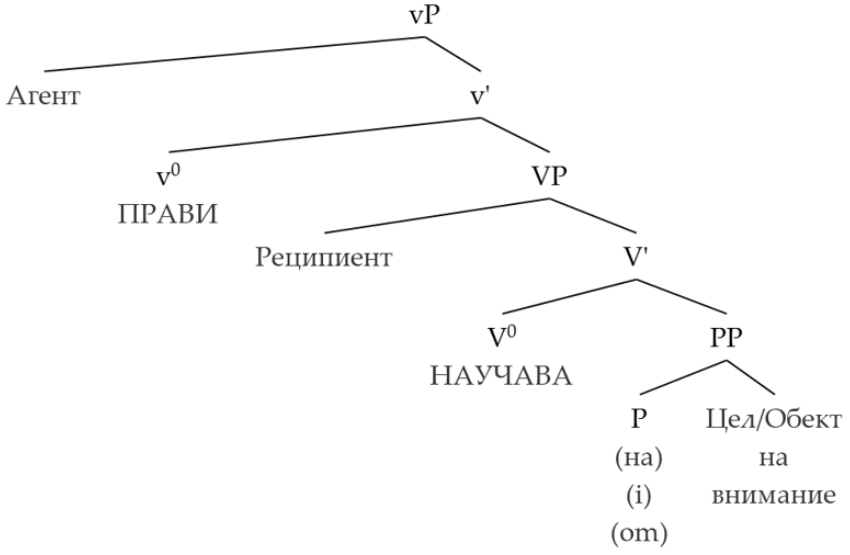
Таблица 13. Дативната алтернация при глаголи за трансфер на информация

3.6.2.2. Структура [Агент прави [Реципиент научава [Цел]]]

Подлогът тук е Агент в spec,vP на каузативната vP, структурно разположен над допълнението Реципиент или Експериентор (в spec,VP под vP), кодирано над [PP Цел на вниманието/знанието], която е комплемент на ниската VP.

Шведски	**Датски**	**Български**
informera någon om något	informere nogen om noget	информирам някого за нещо
meddela någon om något	meddele nogen om noget	известявам някого за нещо
underrätta någon om något	underrette nogen om noget	уведомявам някого за нещо
undervisa någon i något	undervise nogen i noget	уча някого на нещо (вм. преподавам)

Таблица 14. Триместни динамични глаголи за трансфер на информация от типа [Агент прави [Реципиент научава [Цел]]]



Фигура 11. Структурна репрезентация на [Агент прави [Реципиент научава [Цел]]]

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В статията бяха представени теоретичен обзор и съпоставителен анализ на семантичните роли и аргументната и синтактичната структура на глаголите за пространствена локация, за (пространствено) преместване и за трансфер (на притежание или информация) в шведски, датски и български език; обяснени са оразличаването и йерархизирането между тета-ролите Пространствена цел и Реципиент в изследваните езици и са приведени доводи в полза на семантична йерархия от типа Актор > Пациент/Бенефициер > Тема > Локация/Източник/Цел. В бъдещи изследвания предстои да се проверят някои лексикални несъответствия между шведския и датския език и някои структури, кодиращи различни семантични йерархии в трите езика. Резултатите от изследването са полезни за общото и съпоставителното езикознание на равнището на синтаксиса, глаголната морфология и семантиката, но освен това имат приложимост и в практическото преподаване на скандинавски езици (на академично и неакадемично ниво), а също и в преподаването на български език на чужденци.

Литература / References

Åfarli, Anderson 2015: Åfarli, T. A., M. Anderson. Lokativalternasjonen Og Dativ På Nordvestlandet. – *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 33(2), pp. 201 – 225.

Arad 1998: Arad, M. Psych-Notes. – *UCL Working Papers in Linguistics*, vol. 10, pp. 203 – 223.

Baker 1988: Baker, M. *Incorporation: A Theory of Grammatical Function Changing*. Chicago: The University of Chicago Press.

Baker 1996: Baker, M. On the Structural Positions of Themes and Goals. – In: Rooryck, J., L. Z. Haegeman (Eds.). *Phrase Structure and the Lexicon.* Dordrecht: Springer Netherlands, vol. 33, pp. 7 – 34.

Baker 1997: Baker, M. Thematic Roles and Syntactic Structure. – In: L. Haegeman (Ed.). *Elements of Grammar: Handbook in Generative Syntax.* Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, pp. 73 – 137.

Beck, Johnson 2004: Beck, S., K. Johnson. Double Objects Again. – *Linguistic Inquiry*, 35(1), pp. 97 – 123.

Bošković 2002: Bošković, Ž. Clitics as Nonbranching Elements and the Linear Correspondence Axiom. – *Linguistic Inquiry*, 33(2), pp. 329 – 340.

Cuervo 2020: Cuervo, M. C. Datives as Applicatives. – In: Pineda, A., J. Mateu (Eds.). *Dative Constructions in Romance and Beyond*. Language Science Press, vol. 7, pp. 1 – 39.

Dimitrova 2023: Dimitrova, Tsv. *Balgarskite klitiki: istoriya i nastoyashte*. Institut za balgarski ezik "Prof. Lyubomir Andreychin" pri BAN. (**Димитрова 2023**: Димитрова, Цв. *Българските клитики: история и настояще*. Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН.)

Dowty 1991: Dowty, D. Thematic Proto-Roles and Argument Selection. – *Language*, 67 (3), pp. 547 – 619.

Dzhonova 2005: Dzhonova, M. Teoriyata za semantichnite roli. – In: Koeva, Sv. (Ed.). *Argumentna struktura. Problemi na prostoto i slozhnoto izrechenie.* IK "SemaRSH", pp. 43 – 68. (**Джонова 2025:** Джонова, М. Теорията за семантичните роли. – В: Коева, Св. (ред.). *Аргументна структура. Проблеми на простото и сложното изречение.* ИК „СемаРШ", с. 43 – 68.)

Everaert et al. 2012: Everaert, M., M. Marelj, T. Siloni. The Theta System: An Introduction. – In: *The Theta System: Argument Structure at the Interface*. Oxford: Oxford University Press.

Faarlund 2019: Faarlund, J. T. *The Syntax of Mainland Scandinavian*. Oxford: Oxford University Press.

Franks, Rudin 2005: Franks, S., C. Rudin. Bulgarian Clitics as K^0 Heads. – In: Franks, S., F. Y. Gladney, M. Tasseva-Kurktchieva (Eds.). *Formal Approaches to Slavic Linguistics: The South Carolina Meeting*. University of Michigan, s.p. <https://catherinerudin.github.io/papers/FranksRudin_2005_BulgariancliticsasKheads.pdf> [30.01.2026].

Harley 1996: Harley, H. *Events, Agents and the Interpretation of VP-Shells.* MS, University of Pennsylvania. <http://citeseer.ist.psu.edu/harley96events.html> [30.01.2026].

Herslund 1986: Herslund, M. The Double Object Construction in Danish. – In: Hellan L., K. Christensen (Eds.). *Topics in Scandinavian Syntax.* (Heny, F., J. Maling (Eds.), vol. 5, Dordrecht: Springer Netherlands, pp. 125 – 147.

Iovtcheva 2019: Iovtcheva, S. P. *The Dative Arguments in Bulgarian*. Massachusetts Institute of Technology. <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/122427> [30.01.2026].

Jackendoff 1992: Jackendoff, R. S. *Semantic Structures*. MIT Press.

Kayne 1994: Kayne, R. *The Antisymmetry of Syntax.* MIT Press.

Kittilä 2006: Kittilä, S. The Woman Showed the Baby to Her Sister: On Resolving Humanness-Driven Ambiguity in Ditransitives. – In: Kulikov, L., A. Malchukov, P. De Swar (Eds.). *Case, Valency and Transitivity.* John Benjamins Publishing Company, vol. 77, pp. 291 – 308.

Krapova, Cinque 2008: Krapova, I., G. Cinque. On the Order of Wh-Phrases in Bulgarian Multiple Wh-Fronting. – In: *Formal Description of Slavic Languages: The Fifth Conference* (Leipzig), pp. 318 – 336.

Krifka 1999: Krifka, M. Manner in Dative Alternation. – In: Bird, S., A. Carnie, J. Haugen, P. Norquest (Eds.). *Proceedings of WCCFL 18: West Coast Conference on Formal Linguistics*. Cascadilla Press, vol. 18, s.p. <https://amor.cms.hu-berlin.de/~h2816i3x/Publications/DatAlternation.pdf> [30.01.2026].

Landau 2010: Landau, I. *The Locative Syntax of Experiencers*. Linguistic Inquiry Monographs 53. MIT Press.

Larson 1988: Larson, R. K. On the Double Object Construction. – *Linguistic Inquiry*, 19(3), pp. 335 – 391.

Levin 1993: Levin, B. *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. Chicago: University of Chicago Press.

Lundquist 2014: Lundquist, B. *Double Object Constructions: Active Verbs*.

Murphy 2003: Murphy, M. L. *Semantic Relations and Lexicon: Antonymy, Synonymy, and Other Paradigms*. Cambridge: Cambrige University Press.

Næss 2007: Næss, Å. *Prototypical Transitivity*. John Benjamins Publishing Company.

Nielsen 2019: Nielsen, P. J. Indirekte Objekt i Moderne Dansk Talesprog: En Korpusundersøgelse Af Frit Indirekte Objekt. – *Ny Forskning i Grammatik*, no. 26, pp. 141 – 159.

Pantcheva 2010: Pantcheva, M. The Syntactic Structure of Locations, Goals, and Sources. – *Linguistics*, 48(5), pp. 1043 – 1081.

Platzack 1998: Platzack, C. *Svenskans inre grammatik-det minimalistiska programmet : en introduktion till modern generativ grammatik*. Studentlitteratur.

Platzack 2006: Platzack, C. The Object of Verbs like Help and an Apparent Violation of UTAH. – In: Broekhuis, H., N. Corver, R. Huijbregts, U. Kleinhenz, J. Koster (Eds.). *Organizing Grammar. Linguistic Studies in Honor of Henk van Riemsdijk.* De Gruyter Mouton. s.p. <https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/5663774/625553.pdf> [30.01.2026].

Platzack 2009a: Platzack, C. *Den Fantastiska Grammatiken. En Minimalistisk Beskrivning Av Svenskan*. Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.

Platzack 2009b: Platzack, C. Towards a Minimal Argument Structure. – In: Bernardini, P., V. Egerland, J. Granfeldt (Eds.). *Mélanges Plurilingues Offerts à Suzanne Schlyter à l'occasion de Son 75ème Anniversaire.* Lund University: Språk- och litteraturcentrum.

Primus 1998: Primus, B. The Relative Order of Recipient and Patient in the Languages of Europe. – In: Siewierska, A. (Ed.). *Constituent Order in the Languages of Europe*. De Gruyter Mouton, pp. 421 – 474.

Primus 2006: Primus, B. Mismatches in Semantic-Role Hierarchies and the Dimensions of Role Semantics. – In: Bornkessel, I., M. Schlesewsky, B. Comrie, A. D. Friederici (Eds.). *Semantic Role Universals and Argument Linking: Theoretical, Typological, and Psycholinguistic Perspectives*. Mouton de Gruyter.

Radoev 2022a: Radoev, K. Konversivnata antonimiya kato test za semantichnata selektsiya na dativni predikati v balgarski, shvedski i datski ezik. – *Balgarski ezik, Prilozhenie*, 69, pp. 292 – 309. (**Радоев, 2022а**: Радоев, К. Конверсивната антонимия като тест за семантичната селекция на дативни предикати в български, шведски и датски език. – *Български език, Приложение*, 69, с. 292 – 309.)

Radoev 2022b: Radoev, K. Predikati za rech i pertseptsiya na rech v datski, shvedski i balgarski ezik – s-selektsiyata kato test za konversivna antonimiya. – *Germanistika i skandinavistika*, 2, pp. 32 – 47. (**Радоев, 2022б**: Радоев, К. Предикати за реч и перцепция на реч в датски, шведски и български език – с-селекцията като тест за конверсивна антонимия. – *Германистика и скандинавистика*, 2, с. 32 – 47.)

Radoev 2023: Radoev, K. How to {make} Things {be SOME WAY} or {do THINGS} Modelling Danish, Swedish, and Bulgarian Object Control and Object Predicative Structures. – *Germanistika i skandinavistika*, 3 (*Германистика и скандинавистика*, 3), pp. 34 – 49.

Ramchand 2008: Ramchand, G. C. *Verb Meaning and the Lexicon: A First Phase Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.

Reinhart 2002: Reinhart, T. The Theta System – an Overview. – *Theoretical Linguistics*, 28(3), pp. 229 – 290.

Reinhart 2016: Reinhart, T. *Concepts, Syntax, and Their Interface: The Theta System*. The MIT Press.

Siewierska, Uhlířová 1998: Siewierska, A., L. Uhlířová. An Overview of Word Order in Slavic Languages. – In: Siewierska, A. (Ed.). *Constituent Order in the Languages of Europe*. De Gruyter Mouton, pp. 105 – 150.

Slavkov 2008: Slavkov, N. Formal Consequences of Dative Clitic Doubling in Bulgarian Ditransitives: An Applicative Analysis. – *Journal of Slavic Linguistics*, 16(1), pp. 139 – 166.

Valdeson 2021: Valdeson, F. Ditransitives in Swedish: A Usage-Based Study of the Double Object Construction and Semantically Equivalent Prepositional Object Constructions 1800 – 2016. Doctoral Thesis, Stocholms Universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1606260/FULLTEXT01.pdf> [30.01.2026].

Van Valin 2006: Van Valin, R. D. Semantic Macroroles and Language Processing. – In: Bornkessel, I., M. Schlesewsky, B. Comrie, A. D. Friederici (Eds.). *Semantic Role Universals and Argument Linking: Theoretical, Typological, and Psycholinguistic Perspectives*. Mouton de Gruyter, pp. 263 – 302.

Vikner 1989: Vikner, S. Object Shift and Double Objects in Danish. – *Working Papers in Scandinavian Syntax*, 44, pp. 141 – 155.

Vikner 2021a: Vikner, S. Den Strukturelle Asymmetri Mellem Det Indirekte Og Det Direkte Objekt i Dansk. – *18. Møde Om Udforskningen Af Dansk Sprog*, 18, pp. 499 – 514.

Vikner 2021b: Vikner, S. Den Strukturelle Asymmetri Mellem et Objekt Og et Efterfølgende PP-Komplement i Dansk'. – *Ny Forskning i Grammatik*, no. 28, pp. 157 – 174.

Widell 1996: Widell, P. Aspektuelle Verbalklasser Og Semantiske Roller – Den Dobbelte Aspektkalkule. Semantiske Roller. – *Odense Working Papers in Language and Communication*, № 10, pp. 135 – 168.

Константин Радоев
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ 15
София 1504, България
kradoev@uni-sofia.bg

Konstantin Radoev
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
15 Tsar Osvoboditel Blvd.
Sofia 1504, Bulgaria
kradoev@uni-sofia.bg
https://orcid.org/0000-0003-4499-2323